

Правові засади діяльності служби військового капеланства в Україні

Наталія Степаненко

доктор філософії в галузі права,
доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206

Віталій Гуренко

аспірант,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: hurenkova@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0009-9409-563X

В умовах воєнного стану та триваючої збройної агресії російської федерації проти України держава, поряд із забезпеченням обороноздатності й захистом територіальної цілісності, має гарантувати реалізацію конституційного права військовослужбовців на свободу світогляду і віросповідання. Водночас особливого значення набуває формування умов, необхідних для підтримання їхньої моральної, психологічної стійкості та внутрішньої мотивації. У таких обставинах інститут військового капеланства постає як ефективний механізм залучення священнослужителів до виконання суспільно важливих функцій під час війни.

Механізм правового регулювання інституту військового капеланства є складною системою, яка інтегрує низку юридичних елементів, спрямованих на впорядкування суспільних відносин у сфері духовного супроводу військовослужбовців. Центральним елементом такого механізму є правові норми, що формують основу для встановлення правил, обов'язків та обмежень у капеланській діяльності [1, с. 1303].

Слід зазначити, що правове регулювання діяльності служби військового капеланства в Україні є відносно новим і перебуває на етапі активного становлення. Закон України «Про Службу військового капеланства» був прийнятий від 30 листопада 2021 року, яким визначено, що військова капеланська діяльність є діяльністю, яку здійснюють військові капелани з метою сприяння реалізації конституційного права військовослужбовців, працівників та членів їх сімей на свободу світогляду й віросповідання шляхом задоволення їх духовно-релігійних потреб. Служба військового капеланства є окремою структурою у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, метою якої є організація заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей у мирний і воєнний час [2].

У сучасних умовах функціонування служби військового капеланства виникає потреба додаткового наукового та нормативного опрацювання низки питань діяльності військових капеланів. Насамперед ідеться про дослідження підходів до відбору та професійної підготовки військових капеланів, оскільки

чинне законодавство лише окреслює загальні вимоги, а стандарти кваліфікаційної підготовки та зміст навчальних програм встановлюються у вищих військових навчальних закладах.

Військовим капеланом може бути громадянин України, який є священнослужителем зареєстрованої в Україні релігійної організації та отримав від керівного центру (управління) відповідної релігійної організації мандат на право здійснення військової капеланської діяльності. Обов'язковою вимогою для зайняття посади військового капелана є наявність вищої богословської освіти [2].

Варто зазначити, що відповідно до додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, священнослужителі не вважаються особами, які беруть участь у бойових діях, і зберігають цей статус, потрапляючи у полон. Капелан визначається як «духовний персонал» та означає осіб, як військових, так і цивільних, наприклад, священників, що зайняті виключно виконанням своїх духовних функцій [3].

Також актуальним питанням для дослідження є забезпечення рівності конфесій у доступі до капеланської служби. Практика формування підрозділів капеланів може супроводжуватися дисбалансами між релігійними організаціями щодо представництва та можливості участі у служінні.

Для зайняття 90 відсотків штатних посад військових капеланів, розподіл квот конфесійного представництва здійснюється з урахуванням конфесійної приналежності військових. За результатами такого розподілу до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні, формується запит про визначення кількості кандидатів на посади військових капеланів від відповідної релігійної організації [2].

З огляду на це варто відмітити, що законодавець передбачив норму, яка містить заборону бути військовим капеланом особі, яка належить до релігійної організації, що визнана такою, що входить до структури (є частиною) релігійної організації, керівний центр (управління) якої знаходиться в державі, визнаній такою, що здійснила збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України [2]. Тому, зокрема, священнослужителі Київської Митрополії Української Православної Церкви не можуть бути призначені військовими капеланами, оскільки Державна служба України з етнополітики та свободи совісті визнала цю релігійну організацію такою, що є афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до закону [4].

Таким чином, сучасний механізм правового регулювання служби військового капеланства в Україні перебуває на етапі активного формування та водночас відіграє ключову роль у забезпеченні духовної, психологічної та моральної підтримки військовослужбовців в умовах війни. З огляду на безпекові виклики, цей інститут має важливе значення, а його розвиток потребує подальшого

комплексного наукового та нормативного опрацювання.

Ключові слова: релігійні організації; служба військового капеланства; право на свободу світогляду й віросповідання; афілійованість; священнослужитель.

Список використаних джерел

1. Голяченко І. П. *Поняття та елементи механізму інституту військового капеланства в Україні. Наукові перспективи.* 2025. № 2(56). С. 1303- 1313.
2. *Про Службу військового капеланства: Закон України від 30.11.2021 № 1915-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
3. *Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 10.11.2025).
4. *Про визнання Київської Митрополії Української Православної Церкви афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до статті 3 Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій»:* Наказ Державної служби України з етнополітики та свободи совісті від 27 серпня 2025 р. URL: https://dessa.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/2025.08.27_Nakaz_Afiliyovanist-KM-UPTS.pdf (дата звернення: 10.11.2025).